



ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗАР

ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТЫН ТАЙЛАН

ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН САЛБАРТ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БОДЛОГЫН
ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХЭМЖИХ, ҮНЭЛГЭЭ, ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОХ ХЯНАЛТЫН
НЭГДСЭН ТОГТОЛЦОО ХАНГАЛТГҮЙ БАЙНА

АУДИТЫН СЭДЭВ: “ТӨРӨӨС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ,
АЖЛЫН БАЙРЫГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН
БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТ, ҮР ДҮН”

АУДИТЫН КОД: АГГ/2022/20-ШТА-ГА

Энэхүү аудитын тайлантай холбоотой нэмэлт мэдээллийг
дараах хаягаар авна уу.



Улаанбаатар хот
2022 он

Аудитын гуравдугаар газрын захирал, тэргүүлэх аудитор
Д.Энхболд
Утас: 263755 Цахим хаяг: enkhboldd@audit.gov.mn
Аудитын менежер Н.Анхбаяр
Утас: 262451, цахим хаяг: ankhbayarn@audit.gov.mn
Аудитор М.Өлзиймягмар
Утас: 262451, цахим хаяг: ulziimyagmarm@audit.gov.mn
Аудитор М.Баяртогтох
Утас: 262451, цахим хаяг: bayartogtokhm@audit.gov.mn
Аудитор Б.Мөнхтуяа
Утас: 262451, цахим хаяг: munkhtuyab@audit.gov.mn

“Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн бодлогын хэрэгжилт, үр дүн” сэдэвт гүйцэтгэлийн аудитын тайлангийн хураангуй

Нэг. Ерөнхий мэдээлэл

Аудитын код:	АГГ-2022/20-ШТА-ГА	Шалгагдсан байгууллага:	ХНХЯ, ХХҮЕГ, ХЭҮЗ, Аймаг, дүүргийн ХХҮХ,
Аудитын нэр:	“Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн бодлогын хэрэгжилт, үр дүн”		
Аудит хийсэн бүтцийн нэгжийн нэр:	Аудитын гуравдугаар газар	Аудит хийсэн баг, албан тушаалтан:	Аудитын менежер Н.Анхбаяр, Аудитор Б.Мөнхтуяа, М.Өлзиймягмар, М.Баяртогтох

Хоёр. Аудитын үр дүн:

2.1 Аудитын зорилт, хамарсан хүрээ

Аудитын зорилт: Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ хэмнэлттэй, үр ашигтай ба үр нөлөөтэй хэрэгжсэн эсэхэд дүгнэлт өгч, үйл ажиллагааг сайжруулах зөвлөмжийг боловсруулан, холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэсэн болно.

Аудитын хамарсан хүрээ: Аудитад Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд Засгийн Газрын 2016 оны 320 дугаар тогтоолоор баталсан Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогын баримт бичигт тусгасан төсөл, хөтөлбөр зорилго, зорилт, арга хэмжээг хариуцан хэрэгжүүлэх, биелэлтийн явц, үр дүнг тооцон тайлагнах, үнэлж дүгнэх үүрэг хүлээсэн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний болон аймаг, нийслэл, дүүргийн зөвлөл, хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллага, сум, хорооны хөдөлмөр эрхлэлтийн ажилтан /хөдөлмөрийн алба/, хөдөлмөрийн биржийн 2016-2021 оны үйл ажиллагааг хамруулав. Шүүх, хуулийн байгууллагын шалгаж буй асуудлыг аудитад хамруулаагүй хязгаарласан болно.

2.2 Аудитын дүн:

2.2.1 Бүлэг 1: ТӨРӨӨС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ, АЖЛЫН БАЙРЫГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БОДЛОГЫН БАРИМТ БИЧИГ, ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН БҮТЭЦ, ЧИГ ҮҮРГИЙН УЯЛДАА ХОЛБОО ХАНГАГДААГҮЙ БАЙНА

"ТХЗ-2030"-тай Монгол Улсын хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх чиглэлийн зорилго, зорилт, зарим шалгуур үзүүлэлтүүд харилцан уялдаагүй байна

Бодлогын баримт бичгүүдийн уялдаа холбооны судалгаанаас /Хавсралт 1/ харахад ТХЗ 2030-д хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар 7 зорилго, 20 зорилтод хамаарах 26 шалгуур үзүүлэлтийг баталсан, үүнээс ТХҮБ 2030-д 8, Алсын хараа 2050-д 6 үзүүлэлтийг тусгасан байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр урт, дунд, богино хугацаанд хэрэгжүүлэхээр баталсан бодлогын баримт бичгүүдийн зарим шалгуур үзүүлэлтүүд хоорондоо уялдахгүй байна

"ТХҮБ-2030", "Алсын хараа- 2050", МУ-ын Эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр 2020-2024, "Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар баримтлах бодлого", Төсвийн тухай хуулийн (жил бүр) нэгдүгээр хавсралтад 2020, 2025 онд ажилгүйдлийн түвшинг тооцоолохдоо харилцан адилгүй тодорхойлсон байна.

"Мэргэжлийн болон техникийн боловсролыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр"-т тусгасан "төгсөгчдийн ажлын байртай болсон хувь"-ийн шалгуур үзүүлэлтийг урт болон дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд зөрүүтэй тусгаж, баталсан байна.

ХНХЯ-ны 2019 оны статистик мэдээгээр МСҮТ, ПК төгсөгчдийн 58.1 хувь нь ажлын байраар хангагдсан байхад дээрх бодлогын баримт бичгүүдийн суурь түвшнийг 65.0-76.5 хувь гэж зөрүүтэй тусгасан байна.

Бодлогын баримт бичгийг боловсруулахад бүх талуудын оролцоог хангаж ажиллаагүй байна

Хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хууль /2016 он/-ийн 19 дүгээр зүйлд заасны дагуу Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар баримтлах бодлогын баримт бичгийг боловсруулахад олон нийтийн оролцоог хангаагүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байр нэмэгдүүлэх чиглэлээр аймаг, нийслэлийн ИТХ-аас дунд болон богино хугацаанд хэрэгжүүлэх дэд хөтөлбөрүүдийг баталсан байна. Архангай, Баянхонгор, Булган, Говь-Алтай, Дорнод, Дорноговь, Дундговь, Завхан, Орхон, Сэлэнгэ, Хөвсгөл аймгууд дэд хөтөлбөр боловсруулахдаа Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.13 "бүх талын оролцоог хангасан байх" заалтыг хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны нэгдүгээр үе шатны төлөвлөгөөг батлуулаагүй, төсөл, хөтөлбөр, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай санхүүжилтийг тооцоо судалгаанд үндэслэн төсөвлөөгүй байна

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх төсөл, хөтөлбөрт шаардлагатай санхүүжилтийг эдийн засгийн шинжилгээ судалгаа, салбарын суурь судалгаа, өмнөх онуудад хэрэгжүүлсэн төсөл, хөтөлбөр, арга хэмжээний үр дүнг тооцохгүй төлөвлөн баталж байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд шаардлагатай санхүүжилтийг суурь судалгаа, шинжилгээнд бус өмнөх оны гүйцэтгэлд тулгуурлан төлөвлөж ирсэн байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 24.5.-д “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн батлагдсан төсвийг аймаг, нийслэл, дүүрэгт хуваарилахдаа хүн амын тоо, ажилгүйдэл, ядуурлын түвшин, хамрагдах хүний тоо зэргийг үндэслэнэ” гэж заасныг зөрчиж байна.

Батлагдсан төсвийн бүтэц, хуваарийг 2016-2021 оны байдлаар өмнөх оны гүйцэтгэлтэй харьцуулан судлахад ХЭДС-д жил бүрийн эцэст мөнгөн хөрөнгийн чөлөөт үлдэгдлийг харгалзан үзэлгүй өмнөх оны хуваариас хэт өндрөөр нэмэгдүүлж баталсан байна.

ХЭҮЗ нь ХЭДС-ийн батлагдсан төсвийн хуваарьт жил бүр 2-4 удаа тодотгол, өөрчлөлт хийж, орлогын хэмжээ төлөвлөснөөс 150.0 хувь, зарим жилүүдэд үүнээс ч өндөр хувиар биелэгдсэн байхад дараа оны төсөвт эдгээрийг харгалзан үзэлгүй баталж байгаа нь хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийг бодит тооцоололд үндэслэхгүй байна.

ТХЭТББ-ыг 2016-2020 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө батлуулаагүй ч хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих ажлын байрыг нэмэгдүүлэх төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүгийн нөөцийг хуваарилсан байна

ХНХЯ нь Засгийн газрын 2016 оны 320 дугаар тогтоолын 2.1.-д “... бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг баталж, холбогдох арга хэмжээг Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсөвт жил бүр тусган хэрэгжүүлэх,” гэж заасныг 2016-2020 онд хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих салбарын төрийн байгууллагуудын чиг үүрэг харилцан уялдаагүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарын төрийн байгууллагуудын чиг үүрэг, удирдлага зохион байгуулалт, бодлого боловсруулалт босоо болон хэвтээ тогтолцоонд харилцан уялдаагүй байна. Тухайлбал:

- НХЭГ-ийн дүрмийн 3.12¹-д заасны дагуу дүүргүүдийн ХХҮХ-ийг удирдлага арга зүйгээр хангаж, үйл ажиллагааны тайланг нэгтгэх чиг үүрэгтэй боловч НХЭГ нь дүүргүүдийн ХХҮХ-тэй үр дүнгийн гэрээ байгуулдаггүй тул үйл ажиллагааны уялдаа хангалтгүй байна. Энэ нь НХЭГ болон дүүргүүдийн ХХҮХ-ийн дүрмийг батлахдаа чиг үүргийг бүрэн тодорхой тусгаж өгөөгүйтэй холбоотой байна;
- Дээрх байдлаас шалтгаалж төсөл хөтөлбөр давхцах, нэг иргэнийг сургалтад давхардуулан хамруулах, үр дүнгүй зардал гарах эрсдэл үүссэн байна. Иймээс ХНХС-ын тушаалаар баталсан НХЭГ, дүүргүүдийн ХХҮХ-ийн дүрмийг шинэчлэн баталж, дүрэмд чиг үүргийг харилцан уялдаатай тусгах шаардлага бий болсон байна;
- НХЭГ, дүүргүүдийн ХХҮХ-ийн салбарын түвшинд удирдлага арга зүйгээр хангах, үйл ажиллагаагаа тайлагнах, хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагаа хангалтгүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бүс, орон нутгийн онцлогт тохирсон төсөл хөтөлбөрийг нийслэл, бүх аймгийг хамруулан хэрэгжүүлээгүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар бүс, орон нутгийн онцлогт тохирсон арга хэмжээг зохион байгуулах талаар Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.3², МУЗГ-ын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 3.3.3³, Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар баримтлах бодлогын 4.1.3⁴-т тус тус заасан хэдий ч төсөл хөтөлбөрийг хангалттай, хүртээмжтэй байдлаар хэрэгжүүлээгүй байна.

ОННОХНЗТ нь Завхан аймаг болон нийслэлийн Багахангай, Хан-Уул, Налайх дүүргээс бусад аймаг, дүүрэгт хэрэгжсэн ба 2022 оны 5 дугаар сарын байдлаар 6,938.4 сая төгрөг эргэн

¹ Газар нь дүүргийн хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний хэлтсүүдийг удирдлага арга зүйгээр хангаж, үйл ажиллагааны тайланг авч нэгтгэнэ.

² алслагдсан болон эдийн засгийн сул хөгжилтэй бүс нутагт хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, эсхүл төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд суурилсан зарчмаар хөрөнгө оруулах

³ Хүн амын төвлөрлийг сааруулж, бүсчилсэн хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого хэрэгжүүлж, орон нутгийн санаачилгыг дэмжинэ

⁴ Хөрөнгө оруулалт болон зээл, зээлийн батлан даалт, санхүүгийн түрээс, дэмжлэгтэй холбогдсон арга хэмжээг бүсчлэн ялаавартай хэрэгжүүлэх замаар алслагдсан болон эдийн засгийн сул хөгжилтэй бүс, орон нутагт зохистой хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх

төлөгдөж, нийт 138 иргэн, ААНБ-ын 2,671.9 сая төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн авлага үүссэн байна. /Хавсралт 2/

ХЭҮЗ-ийн 2017 оны 3 дугаар тогтоолоор “Орон нутаг, нийслэлийн онцлог, хэрэгцээнд нийцүүлсэн зорилтот төсөл”-ийг 2017 онд хэрэгжүүлэхдээ нэгж төслийн төсөвт өртгийг 200.0 сая хүртэл төгрөгөөр баталсан байна.

ХЭҮЗ хуульд заасан чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

ХЭҮЗ нь ХЭДС-ийн төсвийг батлах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах, тухайн жилд хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлээр хэрэгжүүлэх төсөл, хөтөлбөрүүдийг баталж, бусад 5 чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

ХЭДС-ийн зарцуулалтад хяналт тавиагүйн улмаас төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд 2016-2021 онд 20,027 иргэн, ААНБ-д 76,813.9 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгосноос 2021 оны байдлаар 12,747.1 сая төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн авлага үүссэн байна.

Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийг тайлагнаж, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийгээгүй байна.

Бодлогын хэрэгжилтийн нэгдүгээр үе шатанд зарим шалгуур үзүүлэлтүүд нь зорилтот түвшинд хүрээгүй байна.

Хүснэгт 1. Бодлогын баримт бичгийн шалгуур үзүүлэлт, хэрэгжилт

№	Шалгуур үзүүлэлт		2015 он	2020 он	2020 он
			суурь түвшин	хүрэх түвшин	хүрсэн түвшин
1	Ажиллах хүчний нөөц ашиглалт	Хүн ам (мян.хүн)	3,057.8	3,301.9	3,357.5
		Хөдөлмөрийн насны хүн ам (мян.хүн)	2,022.9	2,141.8	2,344.9
		Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам (мян.хүн)	1,243.9	1,335.3	1,463.0
		Ажиллах хүчний оролцооны түвшин (хувиар)	61.5	66	58.8
2	Эдийн засгийн өсөлт, хөгжлийн хөдөлмөр эрхлэлтэд үзүүлэх нөлөө	ДНБ (тэрбум.төг)	23,166.8	35,476.4	37,453.2
		1 хүнд ногдох ДНБ-ий хэмжээ (мян.төг)	7,653.7	10,744.4	11,612.9
		Ажилгүйдлийн түвшин (хувиар)	7.5	5.6	7.0
		Дундаж цалин (мян.төг)	808	1,383.9	1,220.60
		Ногоон ажлын байрны эзлэх хувь	6.1	10	-
3	Зохистой хөдөлмөр эрхлэлт	Ажиллагчдын тоо (мян.хүн)	1,151.2	1,254.7	1,162.9
		Албан хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь	50.6	65.7	58.9
		Албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн эзлэх хувь	23	14.1	23.7
		Мал аж ахуй эрхлэгчдийн эзлэх хувь	26.4	20.2	17.4
		Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчдийн тоо (мян.хүн)	1,018.6	1,129.3	1,013.2

Эх сурвалж: Аудитын баг

МУЗГ-ын 2016 оны 320 дугаар тогтоолын хавсралтад “Ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд суурилсан хөдөлмөрийн хөлс, урамшууллын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх замаар хөдөлмөрийн бүтээмж, үнэлэмжийг дээшлүүлэх зорилт”-ыг дэвшүүлсэн боловч бодлогын хэрэгжилтийг үнэлж, үр нөлөөг тооцоогүй байна.

Ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд суурилсан хөдөлмөрийн хөлс, урамшууллын тогтолцоо бүрдээгүй байгаа нь ажилчдын идэвх, санаачилгад сөргөөр нөлөөлж, хөдөлмөрийн бүтээмжийг бууруулж байх тул хөдөлмөрийн хөлс, урамшууллын оновчтой тогтолцоог бий болгож, хүн амын хөдөлмөр эрхлэх хүсэл, сонирхлыг идэвхжүүлэх шаардлагатай байна.

2.2.2 ТӨРӨӨС ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ, АЖИЛГҮЙДЛИЙГ БУУРУУЛАХ, АЖЛЫН БАЙРЫГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ҮР НӨЛӨӨГ ТООЦОЖ, ҮНЭЛЭЭГҮЙ, ҮР ДҮН ТОДОРХОЙГҮЙ БАЙНА

Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээнд хамаарах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн хэдий ч үр дүнг тооцож, үнэлээгүй, мэдээллийн системийн ашиглалт хангалтгүй, шаардлага хангахгүй байна.

Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөх үйлчилгээнд 491,059 хүнийг хамруулж, 3,567.4 сая төгрөг, ажилд зуучлах үйлчилгээнд 231,628 хүнийг хамруулж 2,031.8 сая төгрөг зарцуулсан хэдий ч үйлчилгээнд хамрагдсан нийт иргэдээс хэдэн хүн ажлын байртай болсон, сургалт, хөтөлбөр ямар үр дүнд хүрсэн, цаашид хэрхэн сайжруулж, боловсронгуй болгох талаар судалгаа, тооцоо, тайлан мэдээллийг ХНХЯ гаргаагүй тул уг арга хэмжээний бодит үр нөлөөг дүгнэх боломжгүй байна.

Ажилд зуучлах үйлчилгээг “Хөдөлмөрийн бирж”-ээр дамжуулан гүйцэтгэж, 2017-2021 онд улсын төсвөөс үйл ажиллагааны зардалд 791.6 сая төгрөгийг хуваарилан хэрэгжүүлсэн байна.

Мэдээллийн системийн ашиглалт хангалтгүй, шаардлага хангахгүй байна.

LMIS буюу Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн нэгдсэн системийг 2013 онд анх дараах 7 модультайгаар хийсэн ч “Хөдөлмөр зуучлал”, “Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох үйлчилгээ” гэсэн 2 төрлийн модуль нь ашиглагдаж байна. Үүнд:

- Хөдөлмөр зуучлал
- Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох үйлчилгээ
- Мэргэжлийн боловсрол, сургалт
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих
- Жижиг, дунд үйлдвэрлэл
- Эрүүл мэнд судлал
- Удирдлага тохиргоо

Тус нэгдсэн систем нь ачааллаа дийлдэггүй, гацдаг, мэдээлэл шивж оруулахад цаг их ордог буюу 1 хүний мэдээллийг оруулахад 20-25 минут зарцуулдаг байна. Сүүлийн жилүүдэд программ хангамж, тоног төхөөрөмжид дорвитой шинэчлэл хийгээгүйн улмаас системтэй холбоотой дараах хүндрэлүүд байнга гарч байна. Үүнд:

- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрүүдэд хамрагдсан иргэдийн мэдээллийг бүртгэдэггүй;
- Программд нэвтрэхэд ачаалал ихтэй, 4-5 удаа нэвтрэх оролдлого хийдэг, гацдаг, зарим үед огт ажилладаггүй, мэдээ тайланг зөрүүтэй нэгтгэдэг;
- Ажил хайгчаар бүртгүүлсэн иргэн өөрөө ажилд орсон тохиолдолд программд зуучилснаар хаагддаг нь зуучилсан иргэдийн тоо бодитой гарах боломжгүйгээр хийсэн;
- Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээг программаас татахад нийт бүртгэлтэй ажил хайгч иргэдээс хөгжлийн бэрхшээлтэй хэдэн иргэн бүртгүүлснийг ангилж харах боломжгүй, регистрийн мэдээллээр нэг бүрчлэн хайх шаардлага үүсдэг;
- Мэдээллээ шинэчилж оруулахад хадгалахгүй байх тохиолдлууд гардаг;
- Бүртгэлтэй ажил хайгчийн өмнө нь ажил эрхэлж байсан болон бусад мэдээллийг харах боломжгүй;
- Нийгмийн даатгал, Улсын бүртгэл, татварын хэлтэс зэрэг бусад төрийн байгууллагуудын цахим мэдээллийн сантай холбогдоогүй. Мэдээлэл солилцох урсгал байхгүй;
- Иргэн цахимаар бүртгүүлэх боломжгүй, заавал биеэр очих эсхүл утсаар ярьж бүртгүүлдэг;
- Зуучлал, шинэ ажлын байранд орсон иргэдийн мэдээлэл тайлантайгаа зөрдөг;
- Ажил хайгч бүртгүүлэхэд программын цэсэд мэргэжилгүй гэсэн сонголт байдаггүй;
- Бүртгэлийн томъёолол оновчтой бус;

Засгийн газраас хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажилгүйдлийг бууруулах, ажлын байр нэмэгдүүлэх чиглэлээр төсөл, хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлсэн хэдий ч үр нөлөөг тооцох боломжгүй, бий болсон байнгын ажлын байрны тоо хэмжээ тодорхойгүй байна.

Хүснэгт 2. 2016-2021 онд хэрэгжсэн хөтөлбөрүүдийн жагсаалт

№	Төсөл, хөтөлбөрийн нэр	Хэрэгжсэн он	Зарцуулсан хөрөнгө /сая төгрөг/	Хамрагдсан хүний тоо
1	Аж ахуй эрхлэх, бичил бизнесийг дэмжих хөтөлбөр	2016	11,407.7	11,923
2	Нийтийг хамарсан ажил зохион байгуулах хөтөлбөр	2016	2,768.6	19,587
3	Ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр	2016-2021	51,816.8	150,925
4	Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр	2016-2021	12,473.5	49,028
5	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр	2016-2021	22,625.2	28,154
6	Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр	2016-2021	25,383.0	25,091
7	Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээний төсөл	2016-2021	6,531.9	9,588
8	Хөдөлмөрт бэлтгэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн ур чадвар олгох хөтөлбөр	2016-2021	5,216.5	39,528

Дүн	138,223.2	333,824
-----	-----------	---------

Эх сурвалж: Аудитын баг

Хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарт хэрэгжиж байгаа хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилт, үр дүнг зөвхөн тоон үзүүлэлтээр авч үзэж байгаа нь учир дутагдалтай байна. Ингэхдээ ХХҮЕГ тухайн хөтөлбөрийн хамрагдсан хүний тоо, зарцуулсан хөрөнгө, ажлын байртай болсон хүний тоо гэсэн үзүүлэлтүүдээр аймаг, сум, дүүргийн ХХҮХ-үүдээс Excel файлаар ирүүлсэн мэдээллийг нэгтгэж байна.

Уг мэдээлэлд байнгын болон түр ажлын байрыг нарийвчлан тусгаагүй, бүртгэл мэдээллийг LMIS мэдээллийн системд 2018 оноос хойш оруулаагүй байна.

Ажлын байраар хангагдсан иргэдийг мөшгөх механизм байхгүйн улмаас хөтөлбөрт хамрагдсан тухайн иргэн байнгын, түр, албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн алинд нь хамрагдсан нь тодорхойгүй байгаа тул үр дүнг тооцох боломжгүй байна.

Хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг аймаг, сум, дүүргийн хүн амын тоо, ажилгүйдэл, ядуурлын түвшин, шилжилт хөдөлгөөн зэрэг суурь үзүүлэлтүүдтэй харьцуулж, үр дүнг тооцсон судалгаа ХНХЯ, ХХҮЕГ, ХХҮХ-үүдэд байхгүй байна.

ХЭДС-ийн зарим орлогыг бүрэн төвлөрүүлээгүй, хөрөнгийг хууль, журмын дагуу зарцуулсан ч үр нөлөөг тооцоогүй, санхүүгийн дэмжлэгийн эргэн төлөлт хангалтгүй байна.

ХЭДС-ийн орлогын дийлэнх хэсгийг гадаадын иргэнийг гэрээгээр ажиллуулсан ажил олгогчийн төлөх ажлын байрны төлбөр эзэлж байна.

Хүснэгт 3. ХЭДС-ийн орлогын гүйцэтгэл /2016-2021 он/ сая төгрөг

№	Орлогын төрөл	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Гадаадын иргэдийн ажлын байрны төлбөрийн орлого	30,812.8	29,704.5	38,615.5	54,348.7	26,266.4	40,707.3
2	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулаагүйн төлбөрөөс орох орлого	393.2	1,012.2	1,128.0	3,683.0	8,325.1	10,447.2
3	Улсын төсөв			3,850.0	9,100.0	20,330.2	
4	Гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламж					7,415.0	1,217.2
5	Жижиг зээлийн эргэн төлөлт		17,000.0	4,350.0			15,900.0
6	Жижиг зээлийн хүү, алданги		187.3	156.6	67.2	256.9	340.5
7	Санхүүгийн дэмжлэгийн эргэн төлөлт	1,570.4	3,691.3	7,275.2			12,148.3
8	Санхүүжилтийн буцаалт						8,169.3
9	Бусад	264.1	12.1	167.4	29.6	14.1	7.7
10	Өмнөх оны үлдэгдэл			39,244.0	44,113.3	93,550.8	93,114.6
	ДҮН	33,040.5	51,607.4	94,786.7	111,341.8	156,158.5	182,052.1

Эх сурвалж: Аудитын баг

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн 2016-2021 оны орлогын гүйцэтгэлийг бүхэлд нь авч үзвэл өмнөх оны үлдэгдэл 42.9, гадаадын иргэдийн ажлын байрны төлбөрийн орлого 35.0, улсын төсөв 5.3, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулаагүйн төлбөр 4.0, бусад орлого 12.8 хувийг тус тус эзэлж байна.

ХЭДС-ийн орлогын төлөвлөгөө 2017-2021 онд 13.3-92.2 хувиар давж биелсэн бөгөөд төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь байнгын өсөлттэй байсан байна.

ХХҮЕГ нь 2016-2021 онд 4143 хүнийг БНСУ-д хөдөлмөрийн гэрээгээр ажилд зуучилсан байна.

Манай улсаас БНСУ-д ажиллахаар 2016-2021 онд явсан иргэдийн хөдөлгөөнийг насны болон хүйсийн ангиллаар дараах хүснэгтэд харууллаа.

Хүснэгт 4. БНСУ-д илгээсэн ажилчдын статистик тоон мэдээлэл 2016-2021 он

Үзүүлэлт	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Нийт хүний тоо	944	1392	784	784	63	176
18-24 нас	150	269	168	168	12	0
25-34 нас	602	818	519	525	47	161
35-44 нас	192	305	97	91	4	15
Үүнээс: Эмэгтэй	129	94	84	76	12	10
18-24 нас	24	17	17	15	2	0
25-34 нас	85	59	56	57	6	9
35-44 нас	20	18	11	4	4	1

Эх сурвалж: Аудитын баг

Статистик мэдээнээс үзвэл, нийт иргэдийн 58.0-91.0 хувийг хөдөлмөрийн бүтээмж хамгийн өндөр 25-34 насныхан, 5.6-20.0 хүртэл хувийг эмэгтэй ажилчид эзэлж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулаагүйн төлбөрийн орлого

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулаагүйн төлбөрөөс орох орлогын дүн 2016-2021 онд 393.2 сая төгрөгөөс 10,447.2 сая төгрөг болж 26.6 дахин өссөн байна.

Хүснэгт 5. ХБИ ажиллуулаагүйн төлбөрийн орлогын төлөвлөгөө, гүйцэтгэл 2016-2021 он /сая төгрөг/

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Төлөвлөгөө		400.0	400.0	1,000.0	1,300.0	1,300.0
Гүйцэтгэл	393.2	1,012.2	1,128.0	3,683.0	8,325.1	10,447.2
Төлөвлөгөөнөөс давсан орлого		612.2	728.0	2,683.0	7,025.1	9,147.2

Эх сурвалж: Аудитын баг

ХЭДС-ийн орлого, зарлагын төсөв, төлөвлөгөөг урд оны гүйцэтгэлтэй уялдуулж төлөвлөж байгаа гэх боловч судалгаанаас харахад 2018 оны төлөвлөгөөг өмнөх оны гүйцэтгэлээс 2.5 дахин, 2019 оныг 1.1, 2020 оныг 2.8, 2021 оныг 6.4 дахин бага дүнгээр тус тус төлөвлөсөн байна.

Хүснэгт 6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулаагүйн төлбөр төлсөн, төлбөл зохих ААНБ-ын тоо /2016-2021 он/

Аймаг, нийслэл	2016 он		2017 он		2018 он		2019 он		2020 он		2021 он		Нийт Дүн	
	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих	Төлсөн	Төлбөл зохих
Аймаг	53	2,001	85	2,027	68	2,096	109	2,189	94	2,275	62	2,324	471	12,912
Нийслэл	63	2,563	145	2,653	146	2,893	151	3,080	60	3,320	55	3,341	620	17,850
Нийт дүн	116	4,564	230	4,680	214	4,989	260	5,269	154	5,595	117	5,665	1,091	30,762

Эх сурвалж: Аудитын баг

Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын дэргэдэх Мэдээллийн технологийн төвийн судалгаанаас харахад 2016-2021 онд 21 аймагт 25 болон түүнээс дээш ажилтантай нийт 12,912, нийслэлд 17,850 ААНБ /бүх төрлийн өмчийн хэлбэрийн/ нийгмийн даатгалын шимтгэлийн тайланг тайлагнасан байна.

ХБИ ажиллуулаагүйн төлбөрийг 2021 онд орон нутагт 62, нийслэлд 55 ААНБ төлсөн нь 25 болон түүнээс дээш ажилтантай нийт байгууллагын 2.1 хувийг эзэлж байна.

Хариуцсан байгууллага нь Нийгмийн даатгал болон татварын хэлтсийн мэдээллийн баазын судалгаанд тулгуурлан орлогыг бодитой төлөвлөн, бүрэн гүйцэт төвлөрүүлэх, албан байгууллагуудад Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийг сурталчилж, хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Мөн Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлөөс баталж буй хөтөлбөрүүдийн хүрээнд иргэд, малчин, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд ХХҮХ-ээс олгож буй эргэн төлөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэгийн эргэн төлөлт хангалтгүй байна.

Хүснэгт 7. Санхүүгийн дэмжлэгийн хугацаа хэтэрсэн авлага, байршлаар /сая төгрөг/

№	Аймаг, хот	Дэмжлэг авсан хүний тоо	Дэмжлэг олгосон он	Дэмжигдсэн дүн	Эргэн төлөх дүн	Төлсөн дүн	Үлдэгдэл
1	Архангай	22	2017-2019	106.0	125.0	62.5	62.5
2	Баян-Өлгий	214	2016-2019	685.0	902.5	297.9	604.6
3	Баянхонгор	120	2016-2019	550.0	614.0	269.8	344.2
4	Булган	232	2016-2020	817.5	890.5	292.0	598.5
5	Говь-Алтай	48	2016-2019	288.1	313.1	191.3	121.7
6	Говьсүмбэр	4	2018	14.0	24.0	13.1	10.9
7	Дархан-Уул	135	2016-2019, 2021	505.8	534.6	223.7	310.9
8	Дорноговь	147	2016-2019	669.5	700.3	248.8	451.4
9	Дорнод	204	2016-2021	621.3	709.8	233.9	475.9
10	Дундговь	233	2016-2019	959.0	884.0	94.4	789.6
11	Завхан	221	2016-2019	683.0	768.0	213.4	554.6
12	Орхон	37	2017-2019	97.5	126.5	55.8	70.7
13	Өвөрхангай	84	2017-2019	271.5	343.5	101.3	242.2
14	Өмнөговь	78	2016-2019	333.0	374.0	135.8	238.2
15	Сүхбаатар	33	2017-2019	86.0	117.0	56.6	60.4
16	Сэлэнгэ	46	2017-2019	97.5	110.3	51.6	113.7
17	Төв	16	2017-2018, 2020	48.6	71.6	57.2	14.4
18	Увс	193	2016-2019	458.4	519.9	126.6	393.3
19	Ховд	492	2016-2019, 2021	1,283.3	1,377.0	223.7	1,153.3
20	Хөвсгөл	469	2016-2019	1,711.2	2,204.7	644.6	1,560.1
21	Хэнтий	124	2017-2019	577.0	633.0	304.4	328.6
Аймгийн дүн		3,152		10,863.1	12,343.1	3,898.4	8,499.7
22	Багануур	81	2016-2019	144.8	193.3	68.8	124.4
23	Багахангай	27	2017-2019	90.0	115.0	65.0	50.0
24	Баянгол	82	2017-2019	198.4	332.4	107.1	225.2
25	Баянзүрх	297	2017-2019	1,526.5	1,711.5	620.4	1,091.1
26	Налайх	100	2017-2019	237.7	313.7	109.6	204.1
27	Сонгинохайрхан	366	2017-2019	853.0	985.7	375.1	610.6
28	Сүхбаатар	174	2017-2019	575.9	632.9	249.9	383.0
29	Хан-Уул	100	2017-2019	216.5	285.5	137.0	148.5
30	Чингэлтэй	363	2017-2019	701.5	923.5	238.9	684.6
Дүүргийн дүн		1,590		4,544.3	5,493.5	1,971.8	3,521.5
31	ХХҮЕГ	26	2017-2018	1,207.8	1,281.3	555.5	725.8
Нийт дүн		4,768		16,615.2	19,117.9	6,425.8	12,747.1

Эх сурвалж: Аудитын баг

ХЭҮЗ-ийн баталсан хөтөлбөрүүдийн хүрээнд 2016 оноос хойш нийт 4,768 ААНБ, иргэнд олгосон 19,117.9 сая төгрөгийн эргэн төлөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэгээс 6,425.8 сая төгрөгийн төлөлт хийгдэж, хугацаа хэтэрсэн буюу гэрээний хугацаа дууссан үлдэгдэл 12,747.1 сая төгрөг байна.

Аймаг, дүүргүүдэд 2016-2021 онд олгосон санхүүгийн дэмжлэгээс хугацаа хэтэрсэн хамгийн бага үлдэгдэлтэй байгаа нь Говьсүмбэр 10.9 сая, хамгийн их нь БЗД 1,091.1 сая, Хөвсгөл аймаг 1,560.1 сая төгрөг байна. БЗД-ийн хугацаа хэтэрсэн авлагын үлдэгдэл нийслэлийн хэмжээний авлагын 30.1 хувийг эзэлж байна.

Хугацаа хэтэрсэн авлагын дүн жилээс жилд өсөж байгаа шалтгаан нь тухайн авлага Монголбанкны зээлийн мэдээллийн санд бүртгэгддэггүйтэй холбоотой байна.

Санхүүгийн дэмжлэгийн эргэн төлөлт хангалтгүй, авлагын дүн жилээс жилд өсөж байгаад дараах шалтгаанууд нөлөөлж байна. Үүнд:

- Санхүүгийн дэмжлэг олгох төсөл, арга хэмжээг сонгон шалгаруулахдаа бүрдүүлэх материал, шалгуур үзүүлэлтийг хангасан эсэхийг нягталж, судлаагүй;
- Монголбанкны зээлийн мэдээллийн санд бүртгэгддэггүй;
- Хөдөлмөр халамж, үйлчилгээний хэлтэс, газрууд авлага барагдуулах чиглэлээр тодорхой ажил зохион байгуулдаггүй;
- Хяналт хангалтгүй.

ХЭДС-ийн хөрөнгийг хууль, журмын дагуу зарцуулсан ч үр нөлөөг тооцоогүй, санхүүгийн дэмжлэгийн эргэн төлөлт хангалтгүй байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хөрөнгийг 13 чиглэлээр зарцуулна гэж Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 23 дугаар зүйлд заасан байна. ХЭДС-ийн зарлагын төсөв 2016-2021 онд 2.6 дахин буюу 36.6-96.7 тэрбум төгрөг болж өссөн байна.

Хүснэгт 8. ХЭДС-ийн зарцуулалт, зориулалтаар /сая төгрөг/

ХЭДС-ийн зардлын аялал	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Нийт дүн
Дэд сангуудад хуваарилсан санхүүжилт	22,718.6	27,509.5	36,376.4	35,063.8	21,920.5	32,181.8	175,770.5
Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих санд хуваарилах сурагчдын тэтгэлэг	10,149.3	0	0	18,588.3	45,700.9	56,984.8	131,423.3
ХЭҮЗ-ийн шийдвэрээр тодорхойлсон бусад хөтөлбөр, төслийн санхүүжилт	0	90.4	0	38.9	0	6,792.5	6,921.8
Засгийн газар, Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөл, бусад шийдвэрээр тодорхойлсон хөтөлбөр төслийн санхүүжилт	3,064.8	54.2	0	26.7	42	0	3,187.6
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр	114.9	599.8	592.8	169.7	0	0	1,477.2
Ажлын байрны төлбөрийн буцаалт	0	333.7	1107.8	0	0	0	1,441.5
Сурталчилгаа, олон нийтийн арга хэмжээ зохион байгуулах	163.1	104.2	358	198.8	98.2	62.6	984.8
Бүртгэл мэдээллийн сүлжээ ажиллуулах	8.7	263.6	138.8	115.7	203.5	40.6	771.0
Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө өгөх, мэдээллээ хангах үйлчилгээ	0	150.6	76	146	95.8	162.8	631.2
Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээг хөгжүүлэх хөтөлбөр	0	231.6	223	91.2	0	0	545.8
Ажилд зуучлах үйлчилгээ	11.1	55.5	53.7	110	92.7	87.7	410.6
Гарын авлага хэвлэмэл материал	114.2	94.1	51.8	42.7	31.6	45.9	380.4
Хөдөлмөрийн салбарын ажилтнууд, ХНЗ-ийн 3-н талт хорооны төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу хийгдэх чадавх бэхжүүлэх сургалт	0	53.9	109.2	41.5	12.5	108.5	325.6
Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөл	65.9	57	66.5	62.3	45.7	15.9	313.4
Хөтөлбөр төслийн хяналт үнэлгээ	3.9	28.9	18.7	30.2	20.3	58	160.0
Бусад төсөл, хөтөлбөр, зардал	148.6	158.4	206.2	52.6	105.5	148.3	819.5
Сангийн нийт зардал	36,563.1	29,785.4	39,378.9	54,778.4	68,369.2	96,689.4	325,564.2

Эх сурвалж: Аудитын баг

Сүүлийн 3 жилд ХЭДС-ийн нийт төсвийн 32.1-64.0 хувийг ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр, арга хэмжээнд буюу дэд сангуудад хуваарилж, зарцуулсан байна. ХЭДС-ийн 2019-2021 оны зарлагын бүтцийг авч үзвэл *Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих санд хуваарилах сурагчдын тэтгэлэгт* 33.9-66.8 хувийг зарцуулсан байна.

ХХҮЕГ-аас аймгуудын төсвийг хуваарилахдаа тухайн онд хэрэгжүүлэх ХЭД хөтөлбөрийг баталсны дараа арга хэмжээнд хамруулах хүний квот, төсвийн саналыг орон нутгуудаас авч, саналыг харгалзан хуваарийг хийж байна.

Журамд заасан нарийвчилсан судалгаа болон тухайн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хөрөнгийг хуваарилахад зориулсан тусгайлсан судалгаа байхгүй байна. Жишээ нь: Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд аймаг, дүүргийн нийт малтай иргэн, өрхийн тоо, түүн дотроо малгүй болон 200-аас доош малтай иргэн, өрх, тухайн орон нутгийн газрын доройтол, цөлжилт зэрэг үзүүлэлтийг холбогдох байгууллагаас авч харьцуулж үзсэн судалгаа байхгүй байна.

ХХҮЕГ нь төсвийн төсөл боловсруулахад урд оны гүйцэтгэлд үндэслэх маягаар тооцож байгаа нь учир дутагдалтай байна. Иймд боловсруулж буй төсөв, төлөвлөгөө нь үндэслэлтэй эсэх нь тодорхойгүй байна.

ХЭДС-ийн хөтөлбөрүүдийн хүрээнд олгосон санхүүгийн дэмжлэгийн мэдээллийг Heds.axplorer.net цахим системээс хөрвүүлэн авч шалгахад дараах зөрчил, дутагдлууд илэрлээ. Үүнд:

- Санхүүгийн дэмжлэгийн 3504 гэрээний мэдээллийг цахим системд оруулахдаа утасны дугаарыг бүртгээгүй;
- Санхүүгийн дэмжлэгийн 643 гэрээний мэдээлэлд нэг ижил утасны дугаар 2-55 удаа давтагдсан;
- Регистрийн дугаар давхардсан буюу санхүүгийн дэмжлэгийг 2-оос дээш удаа авсан харилцагч 98 иргэн байна;
- Регистрийн дугаарыг бүртгээгүй 8 харилцагч иргэн, ААНБ байна.

Дээрх зөрчлөөс харахад урд авсан дэмжлэг бүрэн төлөгдөөгүй байхад дахин нэмж дэмжлэг өгдөг, регистрийн дугаарыг бүртгэдэггүй, регистр болон утасны дугаар олон удаа давхацсан байгаа нь албан тушаалтны хариуцлагагүй байдал, мөн холбоо хамаарал бүхий талуудад санхүүгийн дэмжлэгийг олгосон байх магадлалтай байна.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих үндэсний зөвлөлөөс МБСДС-ийн тухайн жилийн орлого, зарлагын төсвийг батлаагүй, хуульд заасан чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай хуульд заасны дагуу МБСДС-аас 2016-2021 онд төсвийн гүйцэтгэлээр 170.1 тэрбум төгрөг зарцуулсан байна.

Манай улсад 2021 оны байдлаар нийт 76 МСҮТ, ПК үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас 43 нь төрийн өмчийн, 33 нь төрийн бус өмчийн /хувийн/ сургалтын байгууллага байна.

МБСДС-ийн зардал нь хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарын нийт зардлын голлох хувь буюу 50 орчим хувийг эзэлж байна. Энэ нь мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчид олгох сарын тэтгэлгийн хэмжээг 2019 онд 100.0 мянга, 2020 онд 200.0 мянган төгрөг болгосонтой холбоотой байна.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үндэсний зөвлөл нь дүрэмд заасан чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна. Үүнд:

- **Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үндэсний зөвлөлийн дүрмийн 4.2-т** “Үндэсний зөвлөл улиралд 1-ээс доошгүй удаа хуралдана. Шаардлагатай тохиолдолд Үндэсний зөвлөлийн дарга, эсхүл зөвлөлийн гишүүдийн гуравны нэгийн саналаар ээлжит бус хуралдааныг зарлан хуралдуулж болно.” гэж заасан ч улирал бүр хурал зохион байгуулаагүй;
- 5.2-т “Үндэсний зөвлөл жил бүрийн үйл ажиллагааны тайланг дараа оны 1 дүгээр сард багтаан Засгийн газарт танилцуулна.” гэж заасан үйл ажиллагааны тайланг гаргаагүй;
- Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.3-т “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг дэмжих сангийн тухайн жилийн орлого, зарлагын төсвийг мэргэжлийн боловсрол, сургалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн энэ хуулийн 6.1-д заасан Зөвлөл батална.” гэж заасан ч чиг үүргээ хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Суралцагчдын тэтгэлгийг 2016 онд мэргэжлийн боловсрол сургалтын байгууллагын нэмэлт дансаар дамжуулан олгосон бол 2019-2021 онд суралцагчдад мэргэжлийн боловсролын удирдлага мэдээллийн нэгдсэн систем болох www.merqejil.mn системээр дамжуулан тэтгэлгийг олгосон байна.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын санхүүжилтийн үр нөлөө бага байна.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үндэсний зөвлөл нь мэргэжлийн боловсрол, сургалтын талаар төрөөс баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэхэд төр, хувийн хэвшлийн тэнцүү оролцоог хангах, тогтвортой ажиллах баталгааг бүрдүүлсэн орон тооны бус байгууллага бөгөөд мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тогтолцооны дээд удирдлага хэдий ч чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

МУ-ын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй МСҮТ болон ПК-д /76/ 2021 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт 42,594 суралцагч суралцаж байгаагаас 17,063 эрэгтэй, 25,531 нь эмэгтэй суралцагч байна. Жилд дунджаар мэргэжлийн болон техникийн боловсролыг- 20.000 хүн эзэмшиж байна.

Нэг суралцагчид мэргэжлийн болон техникийн боловсрол олгох зардал нэмэгдсэн хэдий ч мэргэжлийн боловсролын сургалтын чанар сайжирч буй эсэх, төгсөгчид нь тогтвортой ажлын байртай болж чадаж байгаа эсэх нь тодорхой бус байна.

Тэтгэлэг олголтоос шалтгаалан мэргэжлийн боловсрол сургалтын байгууллагад суралцагчдын тоо нэмэгдсэн сайн тал байгаа ч ажлын байртай болсон төгсөгчдийн хувь хэмжээ төдийлөн өөрчлөгдөхгүй буюу чадварлаг мэргэжлийн ажилтан бэлтгэх эцсийн зорилт хангагдахгүй байна.

МБС-ын байгууллагад олгож буй санхүүжилтийн үр нөлөөг илэрхийлэх гол хүчин зүйл нь төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн хувь бөгөөд ХНХЯ-аас хөдөлмөр эрхлэлтийн хувийг тооцохдоо төгсөөд шууд ажлын байртай болсон суралцагчийн тоог нийт төгсөгчдийн тоонд харьцуулан гаргаж байгаа нь учир дутагдалтай байна. Тухайн суралцагч нь төгсөж гарсны дараа 1-2 сар, 3-6 сар, 1 жилийн дараа хөдөлмөр эрхлэх тохиолдолд ажлын байртай болсон төгсөгчийн тоонд нөлөөлөхгүй байна. /Нэгдсэн тайлангийн 2.129-2.134/

"Ковид-19" цар тахлын үед хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар төрөөс авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүн, үр нөлөөг тооцоогүй байна.

Нийгмийн даатгалын тайлангаас харахад 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2021 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэл нийт 917.8 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, дэмжлэг үзүүлснээс 266.2 тэрбум төгрөгийг 2020-2021 онд Нийгмийн даатгалын санд хүлээн авч, үлдэгдэл 651.5 тэрбум төгрөгийг хэрхэн шийдэх нь тодорхойгүй байна.

Цар тахлын үед НДШ-ийг чөлөөлөх, бууруулах, дэмжлэг олгох арга хэмжээ нь тодорхой үр дүнд хүрсэн байна. Судалгаанаас харахад 2016-2021 онуудад Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч байгууллагын тоо 43,121 байснаа 52,754 болж 1.1-7.0 хувиар өссөн байна.

Нийгмийн даатгалын тайланд 2019 онд 2,153, 2020 онд 1,512, 2021 онд 2,077 ажил олгогч үйл ажиллагаагаа зогсоосон бол шинээр 2020 онд 5,975, 2021 онд 6,829 ажил олгогч НДШ төлөгч байгууллагаар бүртгүүлсэн байна.

Албан журмын даатгуулагчийн тооны судалгаанаас харахад даатгалд хамрагдсан иргэдийн тоо давхардалгүйгээр 2019 онд 825.2, 2020 онд 826.1, 2021 онд 862.1 мянга болж өссөн эерэг үр дүнтэй байна.

Цар тахлын үед ажлын байрыг хадгалах, ААНБ-ыг дэмжих зорилгоор 2021 онд ХЭҮЗ-өөс баталсан хөтөлбөрийн хүрээнд дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэхээр тусгасан байна. Үүнд:

- Иргэн, ААН-д 5.0 хүртэлх сая төгрөгийн эргэн төлөлттэй санхүүгийн дэмжлэг;
- Богино хугацааны 150-500 мянган төгрөгийн эргэлтийн хөрөнгийн дэмжлэг;
- Малчин өрхийг малжуулах 4-5 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг;
- Гэрээт малчин өрхийг малжуулах 3 хүртэлх сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг;

Хөтөлбөрийн хүрээнд 2021 онд 9.8 тэрбум төгрөг зарцуулан, 19,324 хүн хамруулан, 13,404 хүнийг ажлын байраар хангасан гэх боловч бусад хөтөлбөрүүдийн адил байнгын болон түр ажлын байрны тоо, тогтмол орлоготой болсон иргэдийн судалгааг гаргаагүй, үр нөлөөг тооцоогүй байна. Иймд тус хөтөлбөрийн хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний дүнд бий болсон ажлын байрыг бодитоор үнэлэх боломжгүй байна.

"Оролцоо" төслийг хэрэгжүүлэхдээ сургалтын үйл ажиллагаанд хамаарах зардлыг арвилан хэмнэлтгүй зарцуулж, төслийн зориулалтаар авсан 1,065.8 сая төгрөгийн бараа материалын зарцуулалтад хяналт тавиагүй байна.

Засгийн газрын 2021 оны 58 дугаар тогтоолыг үндэслэн МУЕС-ын 2021 оны 78 дугаар захирамж гарч, хөдөлмөр эрхлэлтийг идэвхжүүлэх зорилгоор 18-34 насны залуучуудыг

хөдөлмөрт бэлтгэх цогц сургалт бүхий “Оролцоо” төслийг 2021-2024 онд хэрэгжүүлэхээр баталжээ.

Төсөлд 2,389 залуус 14 хоног хөдөлмөр эрхлэх дадал, хувь хүний хандлага өөрчлөх сургалт, үйлдвэрлэлийн дадлагад хамрагдан /0.5 сая төгрөгийн тэтгэлэг авч/, 806 иргэн буюу 43.0 хувийг ажлын байраар хангасан гэж нэгдүгээр үе шатыг алдаатай тайлагнасан.

Төслийн тайланд дурдсан байнгын ажлын байртай болсон гэх 806 /33.7 хувь/ иргэний мэдээллийг НДЕГ-аас ирүүлсэн лавлагаатай тулгахад 144 нь 1-3 сар, 291 нь 3-6 сар НДШ төлсөн байх ба 371 иргэн ажлын байртай болсон нь нотлогдохгүй байна.

Ажил олгогчоос төлсөн НДШ төлөлтийг харвал төсөлд хамрагдаж тэтгэлэг авсан 2,389 иргэний 291 буюу 12.0 хувь нь байнгын ажлын байранд хамрагдсан байх тул төслийн эхэнд зорилго болсон 70.0 хувийг ажлын байртай болгох зорилт биелээгүй байгааг анхаарч төслийн дараагийн шатыг хэрхэн үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийг сайтар тооцоолсны үндсэн дээр зохион байгуулах шаардлагатай байна.

2.3 Аудитын гол дүгнэлт

Хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарт хэрэгжүүлсэн бодлогын хэрэгжилтийг хэмжих, үнэлгээ, үр нөлөөг тооцох хяналтын нэгдсэн тогтолцоо хангалтгүй байна

2.4 Аудитын явцад илэрсэн зөрчил дутагдлын нэгтгэл

№	Аймаг, нийслэл /ТАБ/	Алдаа, зөрчлийн		Үүнээс				
				Зөвлөмжийн тоо	Төлбөрийн акт		Албан шаардлага	
		тоо	дүн		тоо	дүн	тоо	дүн
1	Архангай	8	0	8	0	0	0	0
2	Баян-Өлгий	3	0	3	0	0	0	0
3	Баянхонгор	16	10	14	0	0	2	10.0
4	Булган	6	100.6	4	0	0	2	100.6
5	Говь-Алтай	8	0	1	0	0	7	0
6	Говьсүмбэр	5	0	5	0	0	0	0
7	Дархан-Уул	16	217.6	12	1	0.6	3	217.0
8	Дорноговь	4	0	4	0	0	0	0
9	Дорнод	10	8.8	8	1	5.7	1	3.1
10	Дундговь	12	215.4	9	2	215.4	1	0
11	Завхан	7	0	7	0	0	0	0
12	Орхон	4	0	4	0	0	0	0
13	Өвөрхангай	12	316.5	11	0	0	1	316.5
14	Өмнөговь	6	0	6	0	0	0	0
15	Сүхбаатар	13	123.2	12	0	0	1	123.2
16	Сэлэнгэ	12	0	12	0	0	0	0
17	Төв	0	0		0	0	0	0
18	Увс	4	0	4	0	0	0	0
19	Ховд	12	93.2	9	2	12.5	1	80.7
20	Хөвсгөл	12	0	11	0	0	1	0
21	Хэнтий	6	0	6	0	0	0	0
22	Нийслэл	34	1.1	13	1	1.1	20	0
23	УАГ	20	1,065.8	19	0	0	1	1,065.8
ДҮН		230	2,152.2	182	7	235.3	41	1,916.9

ДҮГНЭЛТ:

- ХНХЯ нь Засгийн газрын 2016 оны 320 дугаар тогтоолд заасны дагуу 2016-2020 онд бодлогын хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөгүй хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлсэн байна.
- Бодлогын баримт бичгийг боловсруулахдаа Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулийг мөрдөөгүй, хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарын зарим шалгуур үзүүлэлтийг урт, дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт харилцан уялдаагүй тусгасан байна.
- Төрөөс хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх бодлого хэрэгжүүлсэн хэдий ч бодлогын баримт бичигт заасан шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшнээ хангаагүй, ажилгүйдлийн түвшин зорилтот түвшинд хүрээгүй, ахиц гараагүй байна.
- Хөдөлмөр эрхлэлт хариуцсан төрийн байгууллагуудын бүтэц, чиг үүрэг харилцан уялдаагүй, төсөл, хөтөлбөр боловсруулахад олон нийтийн оролцоог хангаагүй, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээг бодитой судалгаанд үндэслэн тооцоолоогүй, ХЭҮЗ хуульд заасан чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих салбарын бодлогын хэрэгжилтийг хэмжих, тогтоосон хугацаанд журмын дагуу тайлагнаж, үнэлэн, үр нөлөөг тооцсоны үндсэн дээр цаашид боловсронгуй болгож сайжруулах нэгдсэн тогтолцоогүй байна.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийг бодит хэрэгцээ шаардлага, санхүүгийн тооцоололд үндэслэхгүйгээр төлөвлөж, ХЭДС-ийн орлогыг хуульд заасан эх үүсвэрүүдээс бүрэн төвлөрүүлээгүй байна.
- Төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон санхүүгийн дэмжлэгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй, мөрөөр тавих хяналт сул, эргэн төлөлт хангалтгүй, хугацаа хэтэрсэн авлагын дүн жилээс жилд өсөж 12.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь салбарын үйл ажиллагаанд тавих дотоод хяналт муу байна.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээ болон хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэхээр хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүн, үр нөлөөг тооцож үнэлээгүй, байнгын ажлын байраар хангагдсан хүний тоо тодорхойгүй байна.
- Heds.explorer.net цахим системд санхүүгийн дэмжлэг авсан этгээдийн регистрийн дугаар давхардсан, 643 гэрээний мэдээлэлд нэг ижил утасны дугаар 2-55 удаа бичигдсэн байгаа нь хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарын бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн сангийн үйл ажиллагаа хангалтгүй, системийн ажиллагаа бүрэн бус байна.

ЗӨВЛӨМЖ:

Аудитын дүн, дүгнэлт нотлох зүйлст үндэслэн дараах зөвлөмжийг өгч байна. Үүнд

Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын сайдад:

- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан журмыг мөрдөж, урт, дунд хугацааны бодлогын баримт бичигтэй уялдуулан төлөвлөж, санхүүжилтийн эх үүсвэрээр баталгаажсан, хүрэх түвшин, шалгуур үзүүлэлтийг оновчтой тодорхойлох;
- ХЭДС-ийн орлогыг бүрэн төвлөрүүлэх нэгдсэн тогтолцоог бий болгож, эрх зүйн орчныг сайжруулах;
- Бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэхэд төрийн захиргааны төв байгууллагуудын оролцоог нэмэгдүүлэх, нийслэл, дүүргийн ХХҮ-ний газар, хэлтсийн чиг үүргийг босоо болон хэвтээ тогтолцоонд харилцан уялдааг хангах;
- Бодлогын баримт бичиг, төсөл, хөтөлбөрийг боловсруулахдаа олон нийтийн оролцоог хангаж, тооцоо, судалгаанд үндэслэн шийдвэрлэх, мөн санхүүгийн болон үйл ажиллагааны гүйцэтгэлд хяналт-шинжилгээ хийж, дотоод хяналтыг сайжруулах, төсвийн үр ашиг, үр нөлөөг цаг хугацаанд нь бүрэн тооцож байх;
- Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2.5-д заасны дагуу эргэн төлөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэг авсан иргэн, ААНБ-тай байгуулсан гэрээг дүгнэж, өглөг, авлагын тооцоог хянах ажлыг улсын хэмжээнд зохион байгуулах;

Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдад:

- Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үндэсний зөвлөл нь хууль, дүрэмд заасан чиг үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллах.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлд:

- Үндэсний хэмжээний хөтөлбөрийн үр нөлөөнд тавих хяналтын чиг үүргийг тодорхой болгох;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай, Ажиллах хүч гадаадад гаргах, гадаадаас ажиллах хүч, мэргэжилтэн авах тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны талаар хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын тайлан, мэдээлэл болон хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны үр дүнд хийсэн хөндлөнгийн байгууллагын хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний тайланг хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах, шаардлагатай асуудлыг холбогдох байгууллагаар шийдвэрлүүлж байх;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн орлого, зарлагын байдалд хяналт тавьж, хагас болон бүтэн жилийн санхүүгийн тайланг хэлэлцэж санал, дүгнэлт гаргах;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн болон ажиллах хүч гадаадад гаргах, гадаадаас ажиллах хүч, мэргэжилтэн авах бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явц, үр дүнд төрийн захиргааны төв байгууллагаас хийсэн хяналт, шинжилгээний дүнг хэлэлцэх, түүнд үндэслэн хууль тогтоомж, хөтөлбөрийг боловсронгуй болгох талаар зөвлөмж гаргаж, холбогдох байгууллагад хүргүүлэх.

Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний ерөнхий газарт:

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулаагүйн төлбөрийг улсын хэмжээнд бүрэн төвлөрүүлэх талаар хууль сурталчилж, үр дүнтэй үйл ажиллагаа явуулах;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарын мэдээллийн нэгдсэн систем болох E-job платформыг гэрээнд заасан хугацаанд иж бүрэн хүлээн авах, ашиглалтад оруулах хүртэл LMIS системийн ашиглалтыг сайжруулан, гарч буй хүндрэл бэрхшээлийг арилгахад анхаарч ажиллах;
- Хөтөлбөрүүдийн хүрээнд олгосон эргэн төлөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэгийн хугацаа хэтэрсэн авлагыг барагдуулах, Монголбанкны зээлийн мэдээллийн санд бүртгэгдэх ёстой эсэхийг судлан шийдвэрлэх;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн нийтлэг үйлчилгээ болон хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг нэмэгдүүлэхээр хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүдийн үр дүн, үр нөлөөг тооцож үнэлэх, цаашид авах арга хэмжээг нарийн төлөвлөж, зохион байгуулах;
- Цар тахлын үед ажил олгогч, ажилтныг дэмжих арга хэмжээнд зарцуулсан хөрөнгийн үр дүнг цар тахлын өмнөх болон дараах үетэй харьцуулан үр ашгийг тооцох;
- Бүртгэл мэдээллийн LMIS, Heds.axplorer.net системд орж буй мэдээллийн үнэн зөв байдалд хяналт тавих.